

М.О. Голубєва, к.п.н., доцент кафедри зв'язків з громадськістю, психології та педагогіки НаУКМА
І.В. Жарук, аспірантка НаУКМА

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ ВНЗ США (НА ПРИКЛАДІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ КОНФЛІКТОЛОГІВ)

Анотація. У змісті статті розкрито досвід управління дистанційною освітою у ВНЗ США, подано опис типової навчальної програми університету Колорадо (США) «Управління конфліктами в соціальних інституціях», що містить навчальні модулі й рейтинг.

Ключові слова: дистанційна освіта в США, професійна підготовка конфліктологів, модульно-рейтингове навчання.

Аннотация. В содержании статьи раскрывается опыт управления дистанционным обучением в вузах США, приведен пример описания типичной учебной программы университета Колорадо (США) «Управление конфликтами в социальных институтах», содержащей учебные модули и рейтинг.

Ключевые слова: дистанционное образование в США, профессиональная подготовка конфликтологов, модульно-рейтинговое обучение.

Annotation. Management of USA University' student's education is described in the article. There is a description of the typical education programme of Colorado University (USA) "Management of conflicts in social institutions" with learning modules and rating presented in the article.

Key words: distant learning in USA, professional preparation of conflict resolution specialists; education in module and rating format.

Актуальність. З 2005 року Україна підтримала й приєдналася до положень Болонської декларації щодо використання новітніх освітніх технологій [1]. До них, як відомо, відносять і дистанційну освіту. Великий досвід дистанційного навчання накопичений не лише в університетах Європи, а й США. Близько двадцяти років ця форма навчання широко впроваджується при підготовці конфліктологів на бакалавраті, магістратурі тощо.

Накопичений досвід американських колег варто взяти до уваги при розробці аналогічних курсів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нами проаналізовано сучасні програми Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України, підручники, посібники з конфліктології для студентів України та СНД [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11]. Проте в наведених вище джерелах не достатньо виділені аспекти, що можуть бути використані в дистанційному навчанні. Крім того, список дистанційних курсів соціально-гуманітарних дисциплін, опублікований на сайті МОН України, не містить жодного предмету з конфліктологічного напрямку [12].

Метою нашого дослідження є висвітлення особливостей управління дистанційною освітою професійної підготовки конфліктологів у ВНЗ США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи актуальні психолого-педагогічні підходи й застосування інноваційних технологій в освіті, ми можемо дати наступне визначення дистанційному навчанню. Дистанційне навчання - особлива форма організації навчання, що використовує сучасні комп'ютерні технології (мережу Інтернет і комп'ютери, накопичувачі інформації й відео матеріали). Ця форма організації навчання може бути використана в процесі навчання в середніх, вищих навчальних закладах і в галузі підвищення кваліфікації. До провідних рис дистанційного навчання, на нашу думку, слід віднести:

- специфічно організований зміст навчального матеріалу (логічно побудовані модулі, блоки, теми, а також можливість переходу через систему посилань (links);
- спеціально сформульовані завдання для самостійної роботи студентів (список обов'язкових джерел навчальної літератури, обсяг письмових підсумкових робіт, терміни виконання завдань, подання звітів і консультування щодо виконання навчальної роботи відбувається в системі он-лайн);
- особливий контроль за навчальною діяльністю студентів.

Згідно досліджень С. Фіалки дистанційна освіта має такі цілі: посилити активну роль тих, що навчається, в постановці освітніх цілей, виборі домінантних напрямків, форм і темпів навчання в різних освітніх галузях; збільшити обсяг доступних освітніх матеріалів, культурно-історичних досягнень людства; отримання студентами можливості спілкуватись з педагогами-професіоналами, з колегами-однодумцями, консультуватись у спеціалістів високого рівня незалежно від їхнього територіального місцезнаходження; збільшити евристичну складову навчального процесу за рахунок застосування інтерактивних форм занять, мультимедійних навчальних програм; зробити більш комфортними, порівняно з традиційними, умови для творчого самовираження тих студентів, можливість демонстрації ними продуктів власної діяльності для всіх охочих, широкі експертні можливості оцінки їх творчих досягнень; надати можливість змагатись з великою кількістю інших студентів, які знаходяться в різних містах і країнах через участь у дистанційних проектах, конкурсах, олімпіадах [13, с. 340].

У процесі розгляду проблеми ми спирались на результати інтерв'ю, проведених провідним фахівцем з викладання конфліктологічних дисциплін в США професором Девідом Черчманом (David Churchman). Д. Черчмен викладав в Одеській юридичній академії за підтримки фундації ім. В. Фулбрайта. Подаючи узагальнену позицію американських викладачів, проф. Д. Черчман наголошує на перевагах дистанційного навчання (курсів). Також нами були використані матеріали Центру розв'язання конфліктів Департаменту мирних учень Бредфордського Університету (англ. Center of Conflict Resolution, Department of Peace Studies, University of Bradford), співробітники якого у співпраці із Університетом Амстердаму (англ. University of Amsterdam) розробили навчальний дистанційний курс «Трансформація громадянського конфлікту», що став методологічною основою конфліктологічних дистанційних курсів указаних вище університетів.

Інновації в освіті й розвиток сучасних інформаційних технологій призвели до дедалі інтенсивнішого використання комп'ютерів та Інтернету для покращення навчання й викладання. Такий розвиток відчутно вплинув на конфліктологічні науки через важливість освіти взагалі й тренінгів конкретно. Слід зазначити, що дистанційні курси розроблені з метою максимального забезпечення потреб слухачів; зокрема, слухач сам обирає час для заняття згідно свого робочого або навчального навантаження. Обсяг навчального матеріалу, що можна вивчити за одне заняття, так само обирається безпосередньо кожним окремим слухачем відповідно до його можливостей й стилів навчання (розвитку пам'яті й інтелекту, рівня втомлюваності, концентрації уваги тощо). Ще однією із переваг є наявність гнучкого навчального графіку, що має індивідуальний характер. Фактично, слухач не повинен відвідувати заняття у певний час щотижня, може опановувати курс удома, в офісі, під час відрядження, з будь-якої точки планети, де є доступ до мережі Інтернет.

Наявність відповідних сучасних технічних засобів є обов'язковою умовою організації дистанційного навчання, але не достатньою. Без дидактичного, психологічного й управлінського компонентів дистанційне навчання не можливе.

Перш ніж трансформувати навчальний курс для потреб дистанційної освіти, необхідна адаптація наявної методології викладання теорії й практики конфліктології з урахуванням змін, що виникають із застосуванням в системі вищої освіти новітніх інформаційних та комунікаційних технологій (далі - ІКТ). Необхідно також дослідити проблеми, що виникають у процесі використання ІКТ й викладання конфліктології (під проблемами розуміємо обмежений доступ до системи Інтернет та відповідність застосування комп'ютерних технологій у гуманітарних науках). Слід також проаналізувати процес викладання цього курсу, особливо, звернути увагу, наскільки вдало у курсі поєднано педагогічні технології у процесі досягнення трьох цілей: виконання академічної мети, інтерактивність та доступність курсу. Останнім

пунктом аналізу є оцінка курсу згідно відгуків й звітів студентів та кураторів, коментарі яких враховувались розробниками курсу з метою подальшого його вдосконалення.

Зміст програми курсу «Трансформація громадянського конфлікту» був перероблений у більш просту й легкодоступну форму завдяки системі Інтернет. Така зміна дає можливість доступу до інформації й підтримки не тільки окремим особистостям, а й групам та організаціям, що в свою чергу є учасниками розв'язання конфліктів місцевих та міжнародних експертів. Натомість, сучасні вчені, які опікуються розв'язанням конфліктів тільки починають розуміти вагомість таких змін. Так, Х. Майял, О. Ремзботам та Т. Вудхауз [14] у своїх роботах тільки згадують про використання ІКТ, С. Крокер та Ф. Хампсон [15], В. Зартман та Дж. Расмуссен [16] взагалі не вказують на використання ІКТ. Але не всі вчені залишають поза увагою використання ІКТ; деякі навчальні заклади, наприклад Інститут Миру США (англ. US Institute of Peace), проводять дослідження щодо вивчення впливу використання ІКТ у процесі викладання. Зокрема, Інститут Миру проводив дослідницьку програму «Віртуальна Дипломатія», метою якої було дослідити вплив використання ІКТ у процесі викладання менеджменту й розв'язання конфліктів [17].

Основними трьома перевагами використання мережі Інтернет можна назвати, *по-перше*, розсилання поштових повідомлень й більш легку комунікацію. У світі налічується близько 435 мільйонів поштових електронних скриньок, кількість яких подвоюється кожні півтора року [18]. Створення робочих груп в мережі Інтернет, списків розсилок та електронних скриньок означає, що експерти у сфері розв'язання конфліктів мають зростаючу можливість швидкого обміну інформацією й ідеями.

По-друге, Інтернет забезпечує вищі навчальні заклади можливістю розміщувати великі за обсягом інформаційні матеріали, що є дешевше, ніж вартість друкованих матеріалів. Публікації, розміщені в мережі Інтернет,

мають значно більшу аудиторію й дають можливість навіть невеличким групам бути почутими.

По-третє, мережа Інтернет дає можливість зібрати найбільш точну інформацію й вчасно поширити її. Підтвердженням може бути розміщення в мережі Інтернет найбільш вагомих новин таких інформаційних агентств як BBC, CNN, Рейтерс.

Швидке зростання використання ІКТ в освіті має вплив на всіх учасників навчальної діяльності (як на студентів, так і на викладачів). Однією з найцікавіших та найбільш швидко розповсюджуваних моделей застосування ІКТ є інструмент покращення практики викладання, що передбачає передачу інформації щодо курсу (план занять, конспекту лекцій та перелік екзаменаційних питань) в режимі он-лайн. Цей інструмент створює умови для кооперації студент-викладач та викладач-студент, відкриває студентам доступ до великого обсягу Інтернет-ресурсів у всьому світі. В такий спосіб можуть замінятись традиційні лекції, чи навіть всі курси можуть бути розроблені таким чином, що студентам навіть не доведеться відвідувати ВНЗ.

Багато прогресивних ВНЗ США впроваджують дистанційні курси через декілька причин. Однією з найголовніших є зміна вимог до вищої освіти, застарілість знань, потреба сучасного суспільства у неперервній освіті. Також важливим аспектом є конкурентоздатність самих ВНЗ, їх можливість залучити якомога більше студентів не тільки з країни їх фізичного розташування, а й з усього світу, низькі витрати на проведення курсів (економія орендної плати, сплати опалення й освітлення). Всі ці переваги роблять дистанційні курси дуже привабливими для керівництва ВНЗ США [19].

Слід зазначити, що ідея навчати дистанційно не нова. Вже відомими є програми заочної форми навчання, коли студенти більше працюють позааудиторно. Однак інтерактивні та комунікаційні можливості системи Інтернет значно змінюють методику дистанційної освіти й цікавлять освітніх

діячів ВНЗ США у розробці й упровадженні дистанційних курсів. За даними Департаменту освіти США кількість студентів, які частково або повністю вчаться у дистанційному форматі збільшується на 30% щороку [20].

У Центрі розв'язання конфліктів Бредфордського університету був розроблений педагогічний підхід, що передбачає групову роботу, дискусії на семінарських заняттях та інші методи, де студенти можуть бути активними в опануванні знань, умінь та навичок. Такий методологічний підхід є найбільш придатним для викладання конфліктологічних дисциплін тому, що:

- студенти можуть використовувати особисті знання й навички, що вдосконалюються для подальшої роботи у сфері розв'язання конфліктів;
- такий метод дозволяє вивчити найкращу практику розв'язання конфліктів як третьої сторони;
- метод мотивує студентів ставити запитання й самостійно знаходити на них відповіді, в результаті чого студенти краще розуміють матеріал і покращують власну компетентність [21].

Незважаючи на певні недоліки, ІКТ має потенціал й безперечні унікальні переваги:

- в мережі Інтернет студенти мають доступ до більшої кількості джерел й інформації;
- кожен слухач курсу може самостійно планувати своє навчання незалежно від групи та викладача;
- у процесі семінару в режимі он-лайн кожен студент може висловити свою думку й має рівні шанси;
- у студентів є можливість ознайомитися з думкою інших й сформулювати певну відповідь без часового тиску;
- дослідження підтверджують, що це мотивує до активного й особистісно-орієнтованого навчання [22], [23].

Не дивлячись на той факт, що дистанційні курси мають потенціал заохочувати студентів до активного самонавчання, необхідного у процесі вивчення конфліктологічних учень, нами досліджено, що у ВНЗ США поки

що не надається перевага саме такому навчанню. Важливим аспектом у цьому виступає те, що необхідні навички для фахівців з розв'язання конфліктів (активне слухання, розвиток комунікативних навичок тощо) формуються у процесі особистого спілкування й вимагають персонального тренінгу. Обмін інформацією й спілкування он-лайн може бути використаним для проведення конференції за участю міжнародних експертів (запрошення й прийняття яких може бути корисним для університетів). Поштовхом до впровадження більшої кількості дистанційних курсів є те, що попит на курси з розв'язання конфліктів Центру розв'язання конфліктів Бредфордського університету зростає з кожним роком, в той час, коли ВНЗ обмежені у ресурсах (аудиторіях, викладачах, навантаженні тощо).

Розробка дидактичних матеріалів й сайту для курсу «Трансформація громадянського конфлікту» ілюструє перехід від теорії, описаної вище, до практики втілення такого курсу. Першим кроком Бредфордського університету було створення Центру розв'язання конфліктів. Центром, у свою чергу, розпочато підготовку матеріалів до курсу (лекцій, підручників та методичних розробок) для розміщення на сайті в електронному форматі. Матеріали занять було скорочено й переписано мовою, яку краще сприймати в дистанційному форматі, а також були виділені терміни для полегшення пошуку в мережі Інтернет. Спочатку курс мав просту «пласку» структуру, це був переважно текст, що мало відрізнявся від звичайного підручника, за допомогою якого студенти могли прочитати теорію й відповісти на низку простих запитань, інтерактивна частина була майже відсутня.

Більш складною за своєю системою була програма Європейського Мережевого університету (англ. The European Network University). Базуючись на досвіді інтенсивного дистанційного курсу «Міжнародна політична економіка» (англ. International Political Economy), викладачі університету розробили пропозицію поєднати досвід декількох європейських університетів, що спеціалізуються на втручанні у конфлікти, у результаті чого була розроблена магістерська програма «Трансформація суспільного

конфлікту». Протягом курсу викладання було базоване на інтенсивній співпраці педагогів двох університетів (Університету Бредфорду та Європейського Мережевого університету) з використанням мережі Інтернет для комунікації й інтерактивності [25]. Університет Бредфорду приєднався до пілотного проекту, використовуючи для дистанційного курсу матеріали Центру й технічні розробки Європейського мережевого університету. Результатом такої співпраці став тритижневий курс: перший тиждень - уведення у концепцію й інструменти, другий тиждень – аналіз конфліктів, третій тиждень – запобігання конфліктам.

Пілотна модель курсу «Трансформація суспільного конфлікту» відрізнялася від інших дистанційних курсів у сфері розв'язання конфліктів високим рівнем взаємодії між студентами й викладачами; доступністю викладення теоретичного матеріалу; консультуванням експертів-практиків; заохоченням тісної співпраці між слухачами курсу; високим рівнем відповідності теорії сучасним реаліям, а саме поновлення матеріалів для самостійного вивчення, посилань на актуальні сайти для фахівців з розв'язання конфліктів.

Процес розробки курсу у співпраці між двома університетами став позитивним досвідом для викладачів з обох сторін: ідеї збільшувалися, сайт перевірявся дворазово. Однак робота вимагала багато часу й була важкою навіть за наявності розроблених матеріалів. Великий обсяг часу викладачі витратили на адаптацію друкованих видань для використання їх у дистанційному форматі.

Необхідно зазначити, що важливим у розробці дистанційного курсу є розбиття великих текстів на підрозділи, що можна з легкістю знайти в мережі Інтернет й групування літературних джерел згідно розділів курсу. Необхідним також є забезпечення користувачів курсів додатковими джерелами з метою опанування тем, не розкритих у даному курсі, але є цікавими для студентів. Головна мета розробників курсу - залучити студентів до активного навчання, зробити це пріоритетним напрямом дидактики курсу,

навчити студентів проводити аналогію між теорією та їх життєвою практикою, а також створити належні умови для кооперації студентів.

Висновки. У процесі аналізу американського досвіду підготовки конфліктологів й наукових джерел з теми дослідження було визначено, що в 1960 рр. у США склалася ситуація, яку американський вчений Ф. Кумбс назвав «кризою освіти». Саме тому у 70-80 рр. ХХ століття у США з метою використання інтелектуального, технологічного потенціалу й для підтримки розвитку інноваційних процесів була створена модель освіти, спрямована на масове охоплення населення навчанням. Власне, під впливом цих потужних економічно-соціальних чинників почався розвиток дистанційного навчання. З 1969 року починається період «відкритих університетів», поширених у США, Великобританії, Нідерландах. У таких університетах навчання здійснюється шляхом телевізійних передач, кореспонденції, організації курсів на відстані.

Швидкий розвиток ІКТ, нових засобів комунікації, застосування інтерактивних форм та методів навчання призвів до появи якісно нового покоління заочної форми освіти ВНЗ – дистанційної освіти. У розвідці описані цілі дистанційної освіти у ВНЗ США, проаналізовано переваги використання ІКТ у процесі організації дистанційної форми освіти, підкреслено ефективність дистанційного навчання (а саме принципи вільного вибору оптимальної інформації, мобільності навчання, індивідуального підходу до особистості студента, інтерактивності у спілкуванні з викладачем й у процесі обробки інформації).

Ефективність упровадження моделі дистанційного навчання конфліктології у ВНЗ США є підставою для використання цієї моделі на теренах України. Система української професійної освіти спеціалістів з розв'язання конфліктів у ВНЗ в сучасному її вигляді повинна бути спрямована на реалізацію змісту вищої освіти на підставі державних стандартів й кваліфікаційних вимог до фахівців відповідної спеціальності. Останнє дає можливість продовжувати освіту в закордонному вищому

навчальному закладі (у світлі Болонського процесу), отримати відповідну кваліфікацію за кордоном на основі певного закінченого циклу освіти. На нашу думку, все найкраще зі світового досвіду має впроваджуватися у навчально-виховний процес ВНЗ України й здійснюватися з урахуванням інноваційних технологій навчання, орієнтуватися на формування гармонійно розвинутої особистості, освіченої, здатної до безперервного оновлення своїх знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління й організації праці у швидкоплинних ринкових відносинах.

Література

1. Stoof A. Что есть компетенция? Конструктивистский подход как выход из замешательства / Stoof A., Martens R.L., Merrienboer Jeroen, J. G. van. // Пер. с англ. Е.Орел. Open University of Netherlands, 2004
2. Isaeva T. E. To the Nature of Pedagogical Culture: Competence – Based Approach to its Structure / T.E. Isaeva // Преподаватель высшей школы в XXI веке : Мат. III. Международной научно-практической интерконференции. - Ростов-на-Дону, 2003.
3. Сахарова Н. С. Категории «компетентность» и «компетенция» в современной образовательной парадигме / Н.С. Сахарова // Вестник ОГУ. – 1999. - № 3. – С. 51- 58.
4. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Зеер Э., Сыманюк Э. // Высшее образование в России. – 2005. - № 6. – С. 13 – 29.
5. Иванова Д. И. Компетентностный подход в образовании. Проблемы. Понятия. Инструкции / Иванова Д. И., Митрофанов К.Р. – М. : АПК и ПРО, 2003. – 101 с.
6. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Стенограмма обсуждения доклада А. В. Хуторского в РАО [Электронный ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». – Режим доступа до журн. : <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423-1.htm>.
7. Московская Н. Л. Формирование профессиональной компетентности лингвистов-преподавателей в интегрально-коммуникативном образовательном пространстве / Московская Н. Л. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2003. – 376 с.
8. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста. Инновационная подготовка и компетентностный подход / Шадриков В. Д. // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26 – 31.
9. Шилова А. Вопросы межкультурной компетенции переводчика / Шилова А., Пермякова Т. М. // Проблемы изучения преподавания иностранных языков: Сб. материалов науч.-практ. конф. «Иностранные языки и мировая культура» ; Отв. ред. Н. С. Бочкарева. – Пермь, 2005. – С. 78- 79.
10. Keen K. Competence: What is it and how it can be developed in J. Lawyck, P. de Potter, & J. Elen (Eds.). Instructional Design: Implementation Issues (111 - 122). Brussels: IBM Education Center, 1992.
11. Гірник А. М. Основи конфліктології / А. М. Гірник. – К. : Вид. дім «Києво – Могилянська академія», 2010. – 222 с.
12. Борозенец Г. К. Концептуальные подходы к построению модели формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов / Борозенец Г. К. // Вестник ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2004. – С. 93 – 105.

13. Фіялка С. Дистанційне навчання: стан, проблеми, перспективи / Фіялка С. // Rocznik Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów. – Lublin. 2003. – S.337 – 343.
14. Miall, H. Contemporary Conflict Resolution / Miall, H., Ramsbotham, O., & Woodhouse, T. - Cambridge : Polity Press - 1999. – p. 116.
15. Kelman, H. The interactive problem-solving approach. In Crocker, C. and Hampson, F. (eds). Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict. Washington DC : United States Institute of Peace Press, 1996. – P. 500-520.
16. Zartman, W. Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques / Zartman, W., Rasmussen, J. - Washington, DC : United States Institute for Peace, 1997. – P. 27-30.
17. Workshops in negotiation and mediation through the Program of Instruction for Lawyers of Harvard Law School - Режим доступу : <http://www.pon.harvard.edu/education/hmp.php>
18. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды // Мониторинг образовательного процесса / Демин В. А. – 2000. – № 4. – С. 35-38.
19. Council on Higher Education Accreditation. – Режим доступу : www.chea.org.
20. Boulding, E. Building a global civic culture: Education for an interdependent world. Syracuse, NJ : Syracuse University Press. 1988. – 348 p.
21. Закон України "Про загальну середню освіту".
22. Закон України "Про професійно-технічну освіту".
23. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России / Зеер Э., Сыманюк Э. – 2005. - № 6. – С. 13 – 29.
24. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня / Зимняя И. А. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
25. http://www.colorado.edu/conflict/peace/online_consulting.htm The University of Colorado International Online Training Program On Intractable Conflict.